

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LYMBUS 2016

Tartalom

- 7 FARKAS FLÓRA
Leonhard Huntpichler: *Epistola ad Dionysium cardinalem ac archiepiscopum Strigoniensem*
- 29 SZILÁGYI EMŐKE RITA
Oláh Miklós levele Lady Lisle-hez, Boleyn Anna udvarhölgyéhez
- 37 DOMOKOS GYÖRGY–MÁTYUS NORBERT
Antonio Mazza és Buda ostromáról írott jelentése
- 77 PALOTÁS GYÖRGY
Moderni temporis oratio ad Deum.
Verancsics Mihály 1566-os (?) törökellenes imádsága
- 83 HÁMORI NAGY ZSUZSANNA
Források Bethlen Gábor két francia diplomatájáról és uralkodása utolsó éveiről (1626–1633)
- 113 JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA
Kolozsvár adózása az 1630-as években
- 163 BUBRYÁK ORSOLYA
Nyáry Krisztina hozománya. Források az Esterházy-kincstár kialakulásához
- 191 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
Gyulai Ferenc és Donáth János bécsi követjárása – Újabb adalékok Apafi Mihály holland kapcsolataihoz (1687)
- 239 JANKOVICS JÓZSEF
Bethlen Miklós levelei Ferdinand Bonaventura Harrachnak, I. Lipótnak és ismeretlennek (1699–1703)
- 259 NAGY ANDOR
Thököly Imre epitáfiumai Joseph Trausch kéziratgyűjteményében

- 265 ZVARA EDINA
Trenk Frigyes magyar nyelvű kiadatlan politikai röpirata
- 283 VADERNA GÁBOR
Gróf Dessewffy József a sajtószabadságról és a cenzúráról
- 319 LIPTHAY ENDRE
Gróf Mikó Imre és felesége, Rhédey Mária grófnő levelezése
1848-ból
- 343 RÓZSAFALVI ZSUZSANNA
Schöpflin Aladár levelei Dutka Ákosnak
- 351 HAMERLI PETRA
Adalékok Rothermere revíziós kampányának fogadtatásához:
a sajtómágnás és Eduard Beneš levélváltása olasz szemmel
- 367 BUZA JÁNOS
Berlász Jenő gyászbeszéde dr. Kováts Ferenc egyetemi tanár
ravatalánál (Elhangzott 1956. november 13-án a Farkasréti
temetőben)
- 371 GILÁNYI MAGDOLNA
„Álmomban Mindszenty bíboros ténykedett...
én is ott voltam.” Bőle Kornél O. P. 1956-os naplója
- 387 SIMON ZSUZSANNA
Vita Az ember tragédiája falanszter-jelenetéről
az MTA Irodalomtörténeti Intézetében
- 429 K. LENGYEL ZSOLT
Műhelynapló egy bajorországi magyar hagyatékárban

Leonhard Huntpichler: *Epistola ad Dionysium cardinalem ac archiepiscopum Strigoniensem*

Leonhard Huntpichler levele Szécsi Dénes esztergomi érsekhez a bécsi domonkos konvent könyvtárában, a 16/16 jelzetű kódexben maradt fenn. A levél a *Tractatus de ingressu in religionem* című értekezéshez kapcsolódik, és a két szöveg a kéziratban is egymás mellett található, a traktátus¹ a 64^r–71^v és az itt közölt levél a 72^r–83^v foliókon.

Az iniciálé számára hagytak helyet a 72^r-n; ez tudatos szerkesztésre utalhat. A kézirat egy kéz munkájának látszik, feltételezhetően másolat, hiszen az írás tiszta, rendezett képet mutat, és viszonylag kevés javítást tartalmaz. Bastarda típusú írással készült, könyvírásként funkcionáló félkurzívval.²

Leonhard Huntpichler bécsi domonkos szerzetes és teológiai professzor 1400 körül született a tiroli Brixen im Thale faluban, Bécsben és Lipcsében végezte egyetemi tanulmányait, s 1426-ban szerezte meg a *magister artium* fokozatot. Ezután először egy magyarországi *schola particularis*-ban, majd Brixenben tanított. 1438–39 körül lépett be a domonkos rendbe, s megkezdte teológiai tanulmányait; 1449-ben doktorált teológiából. Fontos megemlítenünk magyarországi kapcsolatait: 1454-től 1457-ig a magyarországi domonkos konventek obszerváns reformálására kapott megbízatást mint vikárius;³ ismert továbbá Vitéz Jánoshoz írt, 1467-ben kelt levele a pozsonyi egyetem megalapításának tervével kapcsolatban.⁴ A bécsi domonkos rendházban és az egyetemen tanított egészen 1478-ban bekövetkezett haláláig.⁵ Művei⁶ közül – teológiai, szerzetesi, pedagógiai témájú értekezések, levelek – melyek többsége egyelőre kiadatlan – most csupán a Szécsi Dénes esztergomi érsekhez írt levelére térek ki.

A levél a szerzetességről szóló értekezés; az érsek unokaöccsének, Nicolausnak (valószínűleg Asszonyfalvi Ostfi Miklósnak) a domonkos rendbe való belépése mellett érvel. Huntpichler *auctor*-hivatkozások bőséges láncolatával támogatja Miklós döntését, hogy belépjen a domonkos rendbe, és szándéka határozottságát bizonyítva kéri az érsek engedélyét a rendbe lépésre, aggódtak ugyanis felháborodásától tartva.⁷

¹ Egy másolata: Róma, Bibl. Vat., Cod. Barb. Lat. 499, fol. 102^r–113^v (FRANK, 1966, 378).

² MADAS–MONOK, 2003, 14.

³ L. SARBÁK, 2001, 152–155, HARSÁNYI, 1938, 39–58 és KLANICZAY, 1990, 578–580.

⁴ FRANK, 1967, 418–439.

⁵ KISS Farkas Gábor *Directio pedagogorum*-közlésében (2016, 225–247) utal rá, hogy Frank, Huntpichler monográfiusa röviden említi csupán Huntpichler itt tárgyalt művét (FRANK, 1966, 377–378). Ezúton is szeretnék köszönetet mondani neki sok segítségéért és tanácsaiért.

⁶ Részletes leírásukat l. FRANK, 1966, 313–388; 1968; 1976; 1983, 312–321.

⁷ Kiss, 2016, 226.

A szöveg egészét meghatározza az a központosított és szigorú domonkos oktatásból származó műveltség, mely lehetővé és kötelezővé is teszi a domonkosok számára a hivatászerűen felkészült prédikációt: a Biblia és a dogmatikus irodalom alapos ismerete, melyet a gyakorlatban tematikus gyűjtemények használata könnyíthetett meg. A kifejezetten kompilatív módon összeállított szövegek filológiai megközelítése módszertani problémákat is felvet, lévén a szöveg többszörösen rétegzett, a forráshasználat pedig valószínűsíthetően közvetett.⁸ Erre jó példa a 81^v Chrysostomus-idézete, ahol Huntpichler forrása a Chrysostomust idéző Aquinói Szent Tamás volt, vagy a 82^v, ahol a gazdag ifjú bibliai történetét Szent Jeromostól idézi – néhol saját szavaival. Az *auctoritashoz* való skolasztikus viszonyulásnak – és a dialogikus oktatásnak – kis tükre lehetne ez a 83ⁿ-n olvasható részlet, mintegy modellezve, hogy a felmerülő kételyre azonnali és bizonyos válasz a dogmatika igazsága, melyre bármikor hivatkozhatunk: „*Et ex continentis quis religiosos enutriet? Respondet Ieronimus Contra Vigilantium, et allegat S. T...*” A *compilatio* hatása a szövegszerkesztésre a mellérendelések túlsúlyában érhető tetten, legyen az akár véleményeket ütköztető argumentáció,⁹ az idézetek magyarázó vagy következtető átkötése, vagy az érvek és tekintélyek felsorolása. Az *auctor* Bonaventura szerint nem az, aki eredeti szöveget hoz létre, hanem aki saját gondolatmenetét mások érveivel támasztja alá;¹⁰ ebben az értelemben Huntpichler még lehetne az, de a szó elterjedtebb használatában¹¹ inkább *compilator*, akinek legfontosabb *auctorai* Aquinói Szent Tamás, Szent Ágoston, Szent Bernát és Szent Jeromos.

Hogy ezen szerzők Szécsi előtt sem ismeretlenek,¹² arról Huntpichler már a levél formális megszólító részét¹³ követő *captatio benevolentiae*-részben is szót ejt.¹⁴ Ezután megértő segítségét kéri a Bibliára hivatkozva, majd a *Summa Theologiae*, a talán leggyakrabban idézett mű alapján kezd bele a szerzetesi fogadalom fogalmának körülményeibe. Válaszol az esetleg felmerülő kifogásokra és taglalja a belépésből származó előnyöket. A szándék már felér a belépéssel, mint írja; nagykorú már dönthet(ne) függetlenül a rokonaitól – mert inkább az égi, mint a test szerinti atya akaratát kövessük. Ezután következik Gervasius testvér beszámolója (*relatio*, 74^r–75^r) a Miklóssal való beszélgetésről, szilárd szándékainak megvallásáról és indítékairól (bűnösségét érzi). Itt bebizonyosodik, hogy az érsek unokaöccse már elköteleződött, és az is kiderül, hogy Huntpichlernek Miklós nem volt közeli ismerőse.¹⁵ A bécsi domonkos atya mentegetőzik is: nem ő beszélt rá az ifjút erre a döntésre. Majd a világi bölcsességet állítja szembe az egyházzal, s állítja, hogy a szerzetesség a tökéletesség útja, Krisztus és a „szent dokto-

⁸ BÁRCZI, 2007, 103–139; MADAS–MONOK, 2003, 9.

⁹ Huntpichlerre kevésbé jellemző, l. KISS, 2016, 226.

¹⁰ Idézi BÁRCZI, 2007, 131.

¹¹ GINTLI, 2010, 23–25.

¹² Szécsi tanulmányairól (Bécs, Bologna) l. KUBINYI, 1993, 99.

¹³ BORONKAI, 1980, 84: Vitéz János ugyanígy szólítja Szécsit.

¹⁴ [72^r] *Vt Paternitas Vestra Reuerendissima bene nouit...*

¹⁵ Huntpichler mint *regens studii* (1450–1475) és mint diplomata foglalkozott az üggyel.

rok¹⁶ példájának követése. A domonkos rend a legjobb választás lenne, előnyei többek közt az ágostonos regula¹⁷ és a lehetőség a tanulásra. Ezután a méltóságok betöltésének és a világi életnek veszélyes voltáról szól – a *vita activa* és a *vita contemplativa* közül az utóbbit preferálja, de Huntpichler szerint a domonkos lét a kettőt egyszerre teszi lehetővé. Felsorolja a kolostor könyveit, egyúttal a legfőbb *auctorokat*,¹⁸ majd kifejtve és megtoldva idézi (jelöletlenül) Johannes Nidert a szerzetesi élet tizenkét gyümölcséről. Ezután hosszabb moralizálásba kezd: a kísértést elkerülni jobb, vagy ellenállni neki?¹⁹ Mivel járna, ha mindenki szerzetes lenne? (De ettől nem kell tartani.)²⁰ Huntpichler zárásképp megismétli kérését, majd az aláírás: „Tiszteletreméltó Atyaságtok alázatos fiacskái, Leonardus és Gervasius testvérek.”²¹

A szöveg közlésekor megtartottam annak középlatin helyesírását. A szövegben tehát *ae* helyett *e* (*hec, estimat*), vagy *n+ti+mgh.* helyett *ci+mgh* (*oraciones, eciam*), de *s* után: *questio*; nazálisok közti olykor *p* áll (*contempnendo*). A betűhív átirat megtartja a kézirat mássalhangzókettőzést vagy –rövidülést tartalmazó alakjait is pl. *cottidie, transsire, as-summit*, illetve *calidus, facilime, solitudine, anichilatur*. Az utolsó példa azt is szemlélteti, hogy a szóközi *h* megjelenési formája *ch* (*michi, nichilominus*). Az *in-* *n*-je többnyire nem hasonul (*inmunitas, immobilis*). A kiadói betoldást [], a törlést <> jelzi.

Forrás

Leonhard Huntpichler: Epistola ad Dionysium cardinalem ac archiepiscopum Strigoniensem

1451–1454 [?]²²

[72^r] Epistola fratris Leonardi de Valle etc. doctoris in theologia, ordinis fratrum predicatorum, regentis studii Wiennensis.

[R]euerendissimo²³ in Christo patri ac domino, domino Dyonisio, digna Dei prouidencia sacrosancte Romane Ecclesie cardinali tituli Ciriaci, nec non et archiepiscopo

¹⁶ [76^v] ...non solum sancti doctores, ut Ieronimus, Augustinus, Crisostomus, Anselmus, Thomas et alij magna-lia scribentes de talibus, sed eciam apostoli et Christus dominus...

¹⁷ Az ágostonos regulát magyarrá fordító Váci Pál Huntpichler tanítványa volt. L. LÁZS, 2005, 188–205.

¹⁸ [80^r] ...fere omnia plena inveniuntur libris [...] vt Ieronimus, Augustinus, Basilius, Damascenus, Gregorius Razanzenus, Crisostomus, Beda, Rabanus, Sanctus Gregorius, Thomas, et alij plurimi.

¹⁹ [81^r] Si quis obicerit: Vbi maior pugna, maior corona, dicit enim Chrysostomus...

²⁰ [83^r] Si enim virgines omnes fuerint [...] interibit genus humanum. [...] Patet ergo, quod hic timor stultus est, sicut eciam si quis timeret haurire aquam, ne flumen deficeret.

²¹ [83^v] Vestre Metuendissime Paternitatis humiles filioli [...] frater Leonardus [...] et frater Geruasius [...]

²² FRANK, 1966, 378.

²³ Üresen hagyott hely az iniciálé számára.

Strigoniensi,²⁴ primati incli<na>ti²⁵ regni Hungarie, domino ac patri nostro metuendissimo, oraciones vtinam apud Altissimum fructuosas.²⁶

Reuerendissime Pater, considerata benignitate Vestre Pÿssime et Reuerendissime Paternitatis et accepta exinde fiducia scientes, quod Deus cuilibet mandauit de proximo,²⁷ attemptamus seriem cuiusdam rei geste Paternitati Vestre Reuerendissime insinuare sperantes hoc non ascribi presumpcionem aut arrogancie, sed caritati aliqua in serendo, que Paternitati Vestre Reuerendissime optime sunt nota. Vt Paternitas Vestra Reuerendissima bene nouit secundum *S. T.*,²⁸ 2a 2e, questione 88, articulo primo, *ad uotum tria requiruntur ex necessitate, primo: deliberacio, secundo: propositum voluntatis, tercio: promissio, in qua proficitur racio voti.*²⁹ Ad hanc autem promissionem non requiritur vocalis expressio vel testium inductio, quia hec non sunt necessaria ad uotum, sed sufficit, quod quis firmet animum suum³⁰ *ad aliquid faciendum uel dimittendum.*³¹ Quod apparet ex diffinitione voti, que est concepcio *melioris prepositi cum deliberacione firmata*,³² vbi in hoc, quod dicitur animi deliberacione firmata intelligitur promissio secundum Petrum de Tarantasia, in quarto, dist. 38.³³ Ex quo habetur, quod proposicione<s> intrare religionem aut in religione Deo seruire usque in finem vite sue et firmans illud propositum [72^v] in corde suo informacione Dei sew conscientie non potest remanere in seculo. Ad hoc est expresse beatus Bernhardus in epistula ad priorem sancti Marci,³⁴ vbi inter cetera sic describit, dicens: *qui in corde iam suo uouit vis*³⁵ *abrenunciare [!] seculo et ire ad monasterium Deo ultimus seruiturus, iste, qui hoc*

²⁴ Szécsi Dénes 1439-től bíboros, címtemploma: Sanctus Cyriacus in thermis. KUBINYI, 1993, 100.

²⁵ A *na* szótagot a másoló először áthúzta, az így kapott alakot pedig még egyszer leírta.

²⁶ Szécsi Dénes megszólítása formális; a *Reuerendissima Paternitas Vestra* megszólítás a Huntlichlerrel kortárs Vitéz János ugyanezen érsekhez írt levelében: BORONKAI, 1980, 84 (Epistolarium, 34).

²⁷ Mc 12:31. A bibliai idézetek forrása: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam Clementinam*. Ed. A. COLUNGA, L. TURRADO, Madrid, 1946. <http://vulsearch.sourceforge.net/gettext.html> (megtekintve: 2016. 10. 16.)

²⁸ Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*. Huntlichlernek mint domonkos teológusnak leggyakrabban idézett *auctora* Szent Tamás, az értekezés azonban nem tekinthető csupán a *Summa* szerzetességre vonatkozó szakaszai kivonatolásának; ezzel szemben l. FRANK, 1976, 209–210. A *secundum S. T.* rövidítés feloldása uo. *secundum s. Thomam*. A Szent Tamás műveire caló hivatkozások forrása: *Corpus Thomisticum*.

²⁹ THOMAS DE AQUINO, [42746] *STh*, II^a–IIae q. 88 a. 1 co.

³⁰ Cf. THOMAS DE AQUINO, [42746] *STh* II^a–IIae q. 88 a. 1 co.

³¹ THOMAS DE AQUINO, [42746] *STh*, II^a–IIae q. 88 a. 1 co.; [42898] *STh*, II^a–IIae q. 89 a. 7 co.

³² THOMAS DE AQUINO, [69843] *Contra retrahentes*, cap. 8; THOMAS DE AQUINO, [42742] *STh*, II^a–IIae q. 88 a. 1 arg. 1.

³³ PETRUS LOMBARDUS, 1947, 259.

³⁴ A Huntlichler által hivatkozott levél egy pseudo-bernáti episztola, amely ma is megtalálható a bécsi domonkosok könyvtárában: Bernardus Claraevallensis, *Epistola ad priorem sancti Marci Cluniacensem*, Bécs, Dominikanerkonvent, ms. 420, 303^v–308^r, inc. [D]ilecto fratri priori sancti Marci... *miror quorsum tendat prudentia tua... - ...libros sanctorum scripturarum ad manum haberem.* (Mittelalterliche Handschriften in Österreich – *manuscripta.at*. Bernardus: Wien, Schottenstift (Benediktiner), Archiv, Hs. 28 (Hübl 28) http://manuscripta.at/_scripts/php/msDescription2_m1.php?ID=1850&IDinitia= [megtekintve: 2016. 10. 16.]) Arra, hogy a levél nem Bernáttól származik, l. LECLERQ, 1965, 87–145. A szöveg ismert párhuzamos kéziratái: Melk, 1740, 80^v–92^r és Monte Cassino, 207, 209–215; a kiadatlan levél előzményének tekinthetők az itt leírtak (szerzetesek szökéséről): BERNHARDUS, 1839, 226–228.

³⁵ Recte: *volens*.

proposuit, cum ad monasterium venit, votum, quod habebat in corde, dum petit recipi, prodit et facit in ore, id est distinguit labijs suis³⁶ vota sua Deo reddere, in monasterio antequam recipiatur. Hic si denuo redierit ad id, quod reliquit, constat, quia salutem ibi consequi non potest. Hec ille.³⁷ Talis autem secundum doctrinas tenetur non differre ingressum, sed statim intrare. Vnde Wilhel[m]us: *in uoto condicionato non tenetur quis exequi votum, nisi ex tanta*³⁸ *condicione uel die determinato, cum autem uouit sine condicione uel temporis prefixione, tenetur illud exequi statim cum potest, nisi in uouendo aliud habuerit in mente.*³⁹ Concordat S. T. in quarto similiter 2a 2e, ubi supra articulo 30 adducens illud Deutronomy XXIII⁴⁰ *Cum uotum uoueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia repetet illud dominus Deus tuus; et si moratus fueris, inputabitur tibi in peccatum.*⁴¹ Racionem huius assignat Petrus de Palude in quarto, quia *qui uouet religionem, residuum vite sue Deo dedicat, licet enim hoc sit unum de preceptis affin[itat]is, quorum quidem respiciunt illud, quod de lege diuina solum semel est faciendum, et eque bene possint [73^f] fieri in morte, sicut in vita patet de confessione et baptismo ante statutum ecclesie, tamen non omnia talia precepta eque valent in morte sicut in vita, ut patet de baptismo in uoto, et de confessione in uoto, quia quamdiu homo uiuit, in mortali non potest mereri et ideo adstatim tenetur aliquis ad baptismum et confessionem in uoto, quam recolit. Similiter qui uouit religionem, quia ad hoc uouit, ut diu in hac vita domino Deo seruiret, ut moriens intraret, hec enim est natura religionis, ut vita hominis et non mors Deo dedicetur, sicut etiam matrimonium ad hoc sit, ut conuiuant simul.* Aliam ponit racionem, dicens: *qui uouit aliquid dare, quod Deo sufficit ante mortem semel facere, nisi alia ratio reformeret pactum. Vnde licet permittens aliquid sine termino statim teneatur, non tamen adstatim nec quando primo potest, nisi ab illo, cui promisit, requiratur. Sed quia Scriptura ex ore Dei prodiens dicit: Si quid uouisti Deo, ne moreris reddere, Ecclesiastici quinto,*⁴² *et ideo Deus in omni uoto interpellat et ideo quantocius homo possit, debet omne uotum, quod fecit, implere, quia quociens eidem Deus ad memoriam reducit ipsum uotum et possibilitatem et congruitatem pronunc implendum, ipsum interpellat et in mora constituit.*⁴³ Hec ille. Et secundum Raymundum: *Si quis dubitat, vtrum predicto modo intendebat, tenetur nichilominus intrare et remanere, quia in dubijs tucior via est eligenda*⁴⁴ Extra de sepulturis sacris. Et [73^v] quia secundum S. T. 2a 2e, questione

³⁶ Cf. Ps 105:33.

³⁷ *Hec ille.* – Ezeket ő [írta/mondta]. Az idézet végét jelző jellegzetes formula, l. SCHABEL, 2006, 164–176.

³⁸ A kéziratban: *tante*.

³⁹ *Summa Astensis*, 1728, 64. *Et secundum Rod.* [?] *cum aliquis uouet sine condicione, vel temporis praefixione* [...] Tehát nem Wilhelmusnak (Guillelmus Durandusnak) tulajdonítja. Cf. THOMAS DE AQUINO, *STh*, [42760] II^a–IIae q. 88 a. 3 arg. 3.

⁴⁰ Dt 23:21.

⁴¹ THOMAS DE AQUINO, [2765] *STh*, II^a–IIae q. 88 a. 3 ad 3.

⁴² Eccl 5:3; THOMAS DE AQUINO, [67306] *Quodlibet* III, q. 5 a. 2 s. c. 1. Ugyanezzel a verssel érvel.

⁴³ PETRUS DE PALUDE, 1552, 406.

⁴⁴ RAYMUNDUS DE PENNAFORT, 1744, 69.

ultimo, articulo sexto: *quilibet ingenuis⁴⁵ post annos pubertatis et XIII libertatem habet quantum ad ea, que pertinent ad dispositionem sui status, presertim in hys que sunt diuini obsequij, ideo talis potest etiam contra preceptum parentum religionem intrare, quia magis obtemperandum est patri spirituum, ut viuamus, quam parentibus carnis, ut dicit Apostolus ad Hebreos XII. Nisi parentes essent in tali necessitate, quod aliunde vite necessaria habere non possent quam per filium.*⁴⁶ Nec tenetur propter eorum tristitiam aut desolacionem ingressum differre, si habent sustentacionem vite. Vnde Augustinus ad Letum: *habeant locum materna beneficia, repende gratiam matri tue, repende spiritualia pro carnalibus et pro temporalibus sempiterna.*⁴⁷ Et Yeronimus ad Eliodorum monachum: *licet sparso crine et spissis⁴⁸ vestibus vbera, quibus te lactauit, mater ostendat, licet in limine iactat⁴⁹ pater, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac te esse crudelem,*⁵⁰ ad cauendum scilicet proprie salutis uel profectus impedimentum. Subdit: *gladium tenet hostis, ut me perimat, et ego de lacrimis matris cogitabo? Propter patrem miliciam deseram, cui propter Christum non debeo sepulturam?*⁵¹ Immo non solum votum de intrando religionem, sed nec propositionem absque uoto debet, quis propter carnalem parentum affectum dimitteret, quia hunc docuit Christus contempnere primo suo exemplo, Mt XII, vbi *se nosse dissimulat⁵² matrem et proximos per cog-* [74^r] *nacionem carnis,*⁵³ sed per coniunctionem carnis spiritus sibi proximos fatetur, dicens: *fratres mei sunt, qui faciunt voluntatem patris mei,*⁵⁴ et eiusdem Christo decet idem doctrina sua, d[icens]: *Non veni pacem mittere in terram etc., Veni separare filium aduersus patrem.*⁵⁵ Nec obstat, si obicitur honoracio parentum, est preceptum ingressus vero religionis consily, quia secundum S. T., vbi supra *hoc preceptum eciam se extendit ad spiritualia obsequia, et ideo eciam religiosi possunt hoc preceptum implere pro eis orando, et eis reuerenciam et auxilium inpendendo, quia eciam illi, qui in seculo viuunt, diuersimode honorant parentes secundum eorum condiciones.*⁵⁶ Et quid mirum, si propter hunc parentum affectum ipsorumque desolacionem non tenetur quis intermittere consily Christi inplecionem propositum, scilicet religionem intrandi, et sine uoto Christum in hoc honorando, cum ipse Dominus propter desolacionem matris non obmisit pati pro nobis mortem turpissimam, ad quod necessitatus non erat,

⁴⁵ Recte: *ingenuus*.

⁴⁶ THOMAS DE AQUINO, [46696] *STh*, II^a-IIae, q. 189 a. 6 co. A szöveg hely, melyre utal: Hbr 12:9.

⁴⁷ AUGUSTINUS HIPPOINENSIS, *Epistolae*, PL 33, 1058.

⁴⁸ HIERONYMUS, 1996, 47: *scissis*.

⁴⁹ *Ibid. iaceat*.

⁵⁰ HIERONYMUS, 1996, 47 [Epistula XIV, 2].

⁵¹ HIERONYMUS, 1996, 48 [Epistula XIV, 3].

⁵² Recte: *dissimulat*.

⁵³ *Glossa ordinaria in Matthaeum*, 2014, n. 2437.

⁵⁴ Mt 12:46–50.

⁵⁵ Mt 10:34–35.

⁵⁶ THOMAS DE AQUINO, [46697] *STh*, II^a-IIae, q. 189 a. 6 ad 1.

quia poterat nos per alium modum redimire et saluare, *cuius tamen accio nostra est instructio* secundum Gregorium.⁵⁷

Ego autem, frater Geruasius, scio dominum Nicolaum, nepotem Paternitatis Vestre Reuerendissime firmasse propositum intrandi religionem, cum enim michi suam intencionem exponeret et peteret pro religione. Quesiuī ab eo, quare hoc facere vellet. Respondit cum multis lacrimis, quod pro peccatis suis et [74^v] emenda vite sue. Cui cum dicerem: „Numquid saluari potest in seculo?“, respondit, quod difficile esset sibi valde occasiones peccatorum vitare, at ego: „Fac cum consensu domini tui Reuerendissimi, quia hoc erit pro honore tuo et quiete nostra“. Respondit tamen: „Dominus meus non potest me impedire, et rursus si me non receperitis, inueniam alias religiones“. Dixi iterum, quod si aliquid velit facere, ita deberet incipere, quod non poneret se et totam geneologiam suam inclitam⁵⁸ et nos ad confusionem per suam instabilitatem, quia non haberet in religione tam bonam vitam <in>⁵⁹ sicut in seculo quoad corpus. Respondit sentencialiter hanc suam esse intencionem, quod vellet ibi vitam suam finire. Quem cum iterum quererem, vtrum deliberate et ex proposito hec diceret, respondit, quod sic. Et ego: „Tu obligas te?“ Respondit iterum sentencialiter sicut prius. Et rursus: „Tu habebis multas temptaciones et multos retrahentes, precipue dominum custodem,⁶⁰ qui deflectet animum tuum, quia valde diligit te et tu eum.“ Respondit, quod etiam si omnes amici sui ven<i>erint, non vellet aliud facere, ymo si deberet teneri per duos annos in carcere, nollet propositum mutare.

Acta sunt hec coram magistro Gregorio, resumptore suo, et magistro Valentino, fuissetque libentissime indutus, sed nos timentes indignacionem, si sine scitu Paternitatis Vestre Reuerendissime fieret, et ex facto fratris Eustachy fiduciam summentes [!], quod sicut Paternitas Vestra illi fuit in auxilium, ita et domino Nicolao. Ideo [75^r] distulimus expectantes super hoc relacionem, et ne dum coram me, sed etiam alijs multis et pluries dixit predicta verba, ut notum est. Ecce ex hys et similibus sufficienter habetur, quod se obligauit.

Et certe, si in angustys vel necessitate quacumque constituti Deo aliquid promittentes cogitantes de causa, que eos mouet, scilicet de infirmitate aut alio periculo, et de fine scilicet de euasione periculi, propter quod euitandum vouebant; secundum Wilhelmum⁶¹ obligati sunt, articulo XVII, questione IIII: *Sunt, qui opes multo magis extra angustias constituti et Deo ad aliquid astringentes*, sicut est de domino Nicolao, nec excusatur, si ex induccione quacumque ductus est penitencia, cum etiam multi professi

⁵⁷ A jelmondat talán Augustinustól származik, mások Nagy Szent Gergelynek tulajdonítják, l. GERRITS, 1986, 144; DE DRAZNA, 2014, 34. jegyzet; Huntpichler akár a *Summa Theologiae*-ben vagy Aquinói Szent Tamás más műveiben is találkozhatott vele, hiszen legalább tíz szöveghelyen előfordul hol ritmikus-rímes formában, hol az érvelés menetének éppen megfelelő kötőszavakkal variálva. A bibliai idézet Tamásnál Jo 13:15; *Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis*. Annak azonban, hogy Nagy Szent Gergelyre hivatkozna, nincs nyoma.

⁵⁸ Szécsi Dénes családja, a „geneologia inclita”: l. KUBINYI, 1993, 99.

⁵⁹ A kéziratban törölve.

⁶⁰ *Dominus custos*: valószínűleg az az örkanonok, aki Nicolaust Bécsbe kísérte.

⁶¹ Guillelmus Durandus. [?]

peniteant de professione, sed nichilominus implendo votum uel obediendo secundum Anselmum,⁶² inde similibus *S. T.* 2a 2e, questione 88, articulo sexto,⁶³ et questione 186, articulo quarto,⁶⁴ et in tractatu *De perfectione vite spiritualis*, capite XII.⁶⁵ Similiter Petro de Palude⁶⁶ in quarto, distincione 38, *plus merentur, quam si prompta uoluntate sine uoto aut obediencia id facerent.*⁶⁷

Concipit autem propositum suum non ex mea induccione, quia non fuit michi ita familiaris. Verum etiam si ex mea induccione factum fuisset, sperarem sacrificium magnum Deo obtulisse, quia secundum *S. T.* 2a 2e, circa finem: *inducens aliquem ad religionem non solum non peccat, sed etiam multum meretur.*⁶⁸ Nec in hoc curandi sunt sapientes huius mundi. Quia ut beatus Bernhardus⁶⁹ super „ecce nos reliquimus omnia”:⁷⁰ *Multos supplantat maledicta mundi sapiencia et conceptum in eis ex- [75^v] tingwit spiritum, quem Dominus uehementer uoluit accendi. Noli, inquit, precipitanter⁷¹ agere, diu considera, diligenter intueri. Magnum est, quod proponis, opus habens⁷² multa deliberacione. Experire, quid possis, amicos consule, ne post factum penitere⁷³ contingat. Hec est sapiencia mundi: terrena, animalis, dyabolica,⁷⁴ inimica salutis, suffocatrix uite, mater tepiditatis eius, que solet Deo uomitum procurare. Cum a Deo uerbum esse non dubites, quid opus est deliberacione? Vocat magni consilij Angelus; quid aliorum consilia prestolaris? Quis enim fidelior, quisue sapiencior illo? Seduc me, et seducar: forcior esto et inualesce. Noui ego, quenam fieri oportet cito. Ab ore putei⁷⁵ eripior, et inducias [!] petam, et retardabor, et cunctabor exire, si forte interim fiat aliquid? Subdit: amicos consulat, qui non legit id[em] Mt, decimo: *Inimici hominis domestici eius.*⁷⁶ Hec Bernhardus.⁷⁷ Nec mirum, quod inimici hominis sunt eius domestici, quia ut Gregorius dicit in *Moralibus* et allegat *S. T.*⁷⁸ super predicta uerba Mt, decimo: *Calidus [!] aduersarius, cum a bonorum cordibus repellit se conspicit, eos, qui ab illis valde diliguntur, exquirat; et per eorum uerba blandiens loquitur qui plus ceteris amantur; ut dum uis amoris cor perforat,**

⁶² Cf. ANSELMUS CANTUARIENSIS, *Epistolae*, PL 158, 1206D.

⁶³ THOMAS DE AQUINO, [42786] *STh*, II^a-IIae q. 88 a. 6 co.

⁶⁴ THOMAS DE AQUINO, [46441] *STh*, II^a-IIae, q. 186 a. 4 arg. 1.

⁶⁵ THOMAS DE AQUINO, [69799] *De perfectione*, cap. 12.

⁶⁶ PETRUS DE PALUDE, 1552, 400–419.

⁶⁷ Cf. THOMAS DE AQUINO, [69799] *De perfectione*, cap. 12.

⁶⁸ THOMAS DE AQUINO, [46719] *STh*, II^a-IIae, q. 189 a. 9 co.

⁶⁹ Marginália a f. 75^v-n: Bernhardus (*Bn*).

⁷⁰ Mt 19:27.

⁷¹ Recte: *precipitanter*.

⁷² Egy másik kéz *habes-re* javította. Bernát szövegében ugyanitt: *egens*.

⁷³ Recte: *poenitere*.

⁷⁴ Jac 3:15.

⁷⁵ Lege: *putei gehennae*.

⁷⁶ Mt 10:36.

⁷⁷ GAUFRIDUS CLARAEVALLENSIS, *De colloquio Simonis cum Iesu ex sermonibus Bernardi*, PL 184, 0456A. A szöveget – többnyire a tagmondathatárokon – ezen az idézetben belül függőleges vonások tagolják; a kéziratban egyebütt nincs példa erre.

⁷⁸ THOMAS DE AQUINO, [85458] *Catena in Mt.*, cap. 10 l. 13. Idézi Nagy Szent Gergelyt.

*facile persuasionis eius gladius ad intime rectitudinis munimina irrumpat.*⁷⁹ Ex quo habetur, quod d̄yabolus videns aliquem suo domino renunciasset, sequitur eum suis versuc̄ys, sibi subiugare non potens conmovet amicos carnales et notos sciens, quod sicut *caro concupiscens concupiscit aduersus spiritum*,⁸⁰ ita isti secundum⁸¹ *S. T.* aduersantur: [76^r] *cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum iniusto de iusticia*,⁸² quasi diceret, non. Vnde sequitur: *Non attendas his in omni consilio, sed cum viro sancto assiduus esto.*⁸³ Qui cum *putarent se esse sapientes, stulti facti sunt*,⁸⁴ presencia plus quam eterna considerantes, nec non sua consilia consilio Christi preponentes. Ni mirum, quia secundum Apostolum: *aliquis homo non percipit ea, que sunt Spiritus, stulticia enim est illi.*⁸⁵ Tales, si exacte suas examinarent consciencias, inuenirent se grauiter reprehensibiles. Vident enim precludere viam salutis hominibus, qui cum in vno loco, uel ab vno homine possent habere deuotionem uel edificacionem, quam a multis non haberent, isti inpediunt, quo contra Beata Virgo et patres primitiui tradebantur hominibus et locis Deo dedicatis. Nobiles eciam tempore Sancti Benedicti tradebant sibi suos filios Domino Deo nutriendos. Sic pater benignissimus prouidet cuilibet de tribus pastoribus in mediatis, et ecclesia substituit ipsis, plures coadiutores constituit, et oratoria plura et ymagines, ut saltem ad vnum illorum homo sit inclinatus aut deuotus, hac eadem de causa, secundum *S. T.* in tractatu *Contra impugnantes religiosos*: Subditi non sunt restringendi ad vnum confessorem, dicit enim, quod *experimento inuentum est, quod plures a confessione desisterent, si non possent alijs confiteri, quam suis confessoribus, quandoque propter verecundiam, quia erubescunt illis confiteri, cum quibus cottidie [!] conuersantur, quandoque, quia suspicantur sacerdotes sibi esse inimicos [76^v] et propter alia multa. Vnde pie prelati eorum inmunitati⁸⁶ condescendunt, ne omnino in desperationem labantur, de alijs confessoribus eis prouidendo.*⁸⁷ Hec ille. Non tamen ex hoc, quod aliqui retrocedant, ostenditur propositum religionem intrandi pro uite melioracione non esse, adeo alias *semel habens gratiam non posset eam amittere.*⁸⁸ Denique, si sapiencia huius seculi in predictis et alijs argumentis retracti uis ab ingressu religionis esset curanda, non expediret predicare de uoto, de ingressu religionis, de uirginitate et alijs operibus virtuosis maxime supererogacionis, ymo sic non solum sancti doctores, ut Yeronimus, Augustinus, Crisostomus, Anselmus, Thomas et alij magnalia scribentes de talibus, sed eciam <q>⁸⁹ apostoli et Christus dominus talia

⁷⁹ GREGORIUS MAGNUS, 1979, 122 [Liber III, VIII, 13].

⁸⁰ Gal 5:17.

⁸¹ A „secundum” rövidítésjele utólagos betoldás.

⁸² Sir 37:12.

⁸³ THOMAS DE AQUINO, [69845] *Contra retrahentes*, cap. 9. Ezt a szakaszt Sirák fia könyvéből idézi, Huntlichler azonban ezt nem tünteti fel (Sir 37:14–15).

⁸⁴ Rom 1:22.

⁸⁵ 1Cor 2:14.

⁸⁶ A *Summa Theologiae*-ben: *infirmitati*.

⁸⁷ THOMAS DE AQUINO, [69381] *Contra impugnantes*, pars 2 cap. 3 co.

⁸⁸ THOMAS DE AQUINO, [66351] *De virtutibus*, q. 2 a. 12 arg. 1.

⁸⁹ A kéziratban törölve.

seruantes et alijs consulentes errassent et seductores fuissent, quia multi audientes uel legentes talia accenduntur ad faciendum iuuenes sicut adulti, qui tamen huiusmodi consulendo scientes, quod scriptum est Trenorum tercio: *Bonum est viro, cum portauerit iugum Domini ab adolescentia sua.*⁹⁰ Loquuntur generaliter, non limitantes verba sua tantum ad adultos, sicut sapientes huius seculi dicunt non debere aliquem propter iuventutem religionem intrare. Sic etiam ecclesia instituendo religiones, prouocando homines ad uotum maxime Terre Sancte, et eis indulgencias largiendo et ordinando, quem profiteri posse post annum quatuordecimum, grauius errasset et adhuc erraret.⁹¹ Et quia *prelati non pro suo libito [77^r] possunt in uotis dispensare, sed ex causa rationabili, secundum S. T. 2a 2e, questione 88, articulo*⁹² *alias peccaret.*⁹³ *Causa autem sufficiens in uoto dispensandi aut ipsum non seruandi secundum Magnum Albertum et S. T., ubi supra in fine articulo quarto est paupertas uel infirmitas,*⁹⁴ non autem iuentus uel timor. De instabilitate post annos pubertatis magisque diligenda est salus proximi, quam fama propria. Ideo etiam si uerisimiliter timeret quis de exitu alicuius, nichilominus propter conscienciam non deberet ipsum retrahere, quia *non sunt facienda mala, ut eueniant bona.*⁹⁵ Presumendum tamen est potius, quod qui potens fuit dare illum spiritum, confirmabit ipsum, quia *manus ipsius non est abbreviata.*⁹⁶ Et reuera, si attendere uoluerimus in certitudinem de stabilitate, numquam aliquod opus supererogacionis uel arduum, aut ire contra inimicos, ad bellum poterimus inchoare, quia nunquam sumus certi de finali perseuerancia aut victoria.

Et licet dominus Nicolaus non omniquaque sit robustus, tamen iugum ordinis nostri <solempne>⁹⁷ facillime [!] portare poterit et ipsum ceteris preeligere. Primo, quia regulam habet discretissimam et humanissimam, que est regula beati Augustini. Secundo, quia rationabilissima statuta habet, que non obligant transgredientem ad culpam, ut patet in prologo constitutionum nostrarum,⁹⁸ et prelatus potest in omnibus dispensare. Tercio, quia secundum *S. T.* primo quodlibet, questione 20, et 2a 2e, circa finem: *cautissimam [77^r] et securissimam formam profitendi habet, qua profitens nichil in regula contentorum promittit seruare pure, sed sub condicione tacita, scilicet si prelatus*

⁹⁰ Lam 3:27.

⁹¹ A nagykorúságról: Cf. THOMAS DE AQUINO, [42809] *STh*, II^a-IIae q. 88 a. 9 arg.

⁹² A hivatkozásból hiányzik az articulus száma: 12.

⁹³ Cf. THOMAS DE AQUINO, [42842] *STh*, II^a-IIae q. 88 a. 12 ad 2.

⁹⁴ ALBERTUS MAGNUS, 1894, 399 [dist. 38 art. 2].

⁹⁵ Rom 3:8. Ennek rendbe lépésre vonatkoztatása: THOMAS DE AQUINO, [67286] *Quodlibet III*, q. 5 a. 1 arg. 5.

⁹⁶ Is 59:1.

⁹⁷ A kéziratban törölve.

⁹⁸ *Voluimus et declaramus, ut regula nostra et constitutiones nostrae non obligent nos ad culpam [...] transgressores [...] non obligantur ad aliquam culpam* (Prologus Constitutionum, IV); *...remouendum scrupulum a conscientiiis fratrum, qui timebant, ne transgressio constitutionem obligaret nos ad culpam* (Cap. XVI, De leui culpa). *Regula S. Augustini*, 1690, 115. Cf. THOMAS DE AQUINO, [46492] *STh*, II^a-IIae, q. 186 a. 9 ad 1.: *In aliqua tamen religione, scilicet ordinis fratrum praedicatorum, transgressio talis uel omissio ex suo genere non obligat ad culpam.*

*precipiat.*⁹⁹ Quarto, quia ibi existendo paradisum quodammodo [!] habet in terra. *Si enim paradisus est in terra, aut est*¹⁰⁰ *in studio, aut in religione*¹⁰¹ secundum Petrum Fanensem.¹⁰² Intrans ergo ordinem predicatorum vtrumque simul procul dubio habet, scilicet religionem et studium. Quia vix est aliqua religio, vbi studium ita vigeat, aut studio ita vacari possit propter horarum¹⁰³ breuitatem. Quinto, quia conformior est vite seu perfectioni Christi et apostolorum, ut enim dicit *S. T.* 2a 2e, questione 188, articulo sexto: *Summum gradum in religionibus tenet, que ordinatur ad docendum et predicandum et est propinquissime perfectioni episcoporum*¹⁰⁴ *et per conventus apostolorum, quorum vices gerunt ipsi.*¹⁰⁵ Petrus eciam de Palude in quarto, distinctione 38., articulo tercio dicit, quod *illa est perfectissima religio essentialiter, cuius obediencia est ad predicandum essentialiter, principaliter et nominaliter instituta, ad quam ex omni alia licet transsire [!].*¹⁰⁶ *Sicut eciam religioso licet migrare ad episcopatum,*¹⁰⁷ *non quia arcior sed quia perfectior, ita et hic, eciam si alia sit maioris austeritatis.*¹⁰⁸

Merito ergo Paternitas Vestra Metuendissima ipsum ordini nostro donare poterit, quod faciendo Paternitas Vestra Metuendissima relinquet post se memoriale perpetuum in ordine predicatorum, puta, quia tantus princeps et prelatus cardinalis, scilicet et archi- [78^r] episcopus et primus incliti regni Hungarie cognotum tam propinquum ordini pauperi pro Dei amore tradidit. Nec reputet Paternitas Vestra Reverendissima per hoc ipsum perdere aut expensas propter ipsum factas inutiliter consumpsisse. Certi enim sumus, quod, velut magne religiositatis et sanctitatis viro, visum est Paternitati Vestre Reuerendissime bonum eum nutrire. Et quod est illud bonum vtique cultus et seruitus Dei, hoc autem amplius habere potest in religione, quam extra, vbi non solum partem bonorum aut vite, sicut seculares, faciunt secundum Gregorium, sed totam vitam, scilicet res exteriores, et corpus et animam sibi in sacrificium dedica[n]t. Intimior ergo ibi fit eius famulus. Denique quicquid ibi Deo seruire potest, quam in seculo, vbi forte curis implicatus secularibus aut alijs negocjjs <vje>¹⁰⁹ vix raptim et cum offensa consciencie suas horas

⁹⁹ THOMAS DE AQUINO, [67000] *Quodlibet* I, q. 9 a. 4 co.; THOMAS DE AQUINO, [46492] *STh*, II^a-IIae, q. 186 a. 9 ad 1.

¹⁰⁰ Az est kimarad FRANK részleges átiratából (1976, 210).

¹⁰¹ PETRUS BLESENSIS, *Epistolae*, PL 207, 0042B [Ep. XIII. *Ad monachum novitium*]: *Si paradisus in hac vita praesenti est, vel in claustro est, vel in scholis.*

¹⁰² Petrus *Fanensis*, azaz Petrus Blesensis (Pierre de Blois); FRANK, uo. *secundum Petrum Cantorem*.

¹⁰³ FRANK, uo. *horarii*.

¹⁰⁴ THOMAS DE AQUINO, [46617] *STh*, II^a-IIae, q. 188 a. 6 co. Figyelemreméltó, ahogy Huntpichler az eredetileg többes számban, így általánosan megfogalmazott állítást egyes számban, tehát konkrétan a domonkos rendre értendőként interpretálja.

¹⁰⁵ THOMAS DE AQUINO, [87693] *Super II Cor.*, cap. 1 l. 1.

¹⁰⁶ PETRUS DE PALUDE, 1552, 406.

¹⁰⁷ Kolduló szerzetes általában nem lett püspök vagy érsek, azonban ez alól – pápai engedéllyel – akadtak kivételek, például az obszerváns ferences Tomori Pál (1523–1526 kalocsai érsek). Szécsi talán azért nem támogatta unokaöccse szándékát, mert fényesebb egyházi karriert szánt volna neki – Huntpichler a hasonlatot érvként is használhatja Miklós rendbe lépése mellett.

¹⁰⁸ PETRUS DE PALUDE, 1552, 404.

¹⁰⁹ A kéziratban törölve.

dicere posset. Testis est beatus Gregorius, qui cum putaret, quod tucius posset in seculo Deo seruire, cepit¹¹⁰ ibi non *solum corpore sed et mente teneri*.¹¹¹ Si autem Paternitas Vestra Reuerendissima nutrit eum ad dignitates propter illud Apostoli: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*,¹¹² quod tamen non credimus, cum secundum Apostolum *habentes victum et vestitum debemus esse contenti*,¹¹³ quod etiam Salomon petebat Domino.¹¹⁴ *Tantum uictui meo tribue necessaria*, que in religione sine sollicitudine [!] habet. Nichilominus tamen melius est, quod in virtutibus exercitatus ad hoc promoueat, [78^v] quia *oportet episcopum irreprehensibilem esse secundum Apostolum, ibidem*.¹¹⁵ Vbi autem hoc melius, quam in religione acquirere potest? *Ibi enim abnegat propriam uoluntatem*,¹¹⁶ que secundum Anselmum *iniciium omnis mali est*.¹¹⁷ Insuper amputat sibi occasiones omnium peccatorum, que abicit a se tria mala totum genus humanum occupancia, que *radix sunt omnium malorum*.¹¹⁸ Cupiditas scilicet, superbia, sew ambicio, et concupiscencia carnis. *Succisa autem radice criminum non pullulant cetere soboles peccatorum*¹¹⁹ secundum Ysidorum, *De summo bono*, libro secundo, capitulo 42. Imo nutrire ipsum ad dignitates est ipsum nutrire ad pericula magna, in quibus sunt potentes secundum illud Augustini in Regula: *Quanto in loco superiori, tanto in periculo maiori versatur*.¹²⁰ Gregorius etiam in *Post*.¹²¹ ostendit, quod qui prelacionis assummit [!] statum, multis periculis se exponit, dicens: *plerumque in occupacione regiminis, ipse quoque boni operis usus perditur, qui in tranquillitate tenebatur, quia quieto maiori etiam recte nauim inperitus dirigit turbato aut tempestatis fluctibus, etiam peritus se nauta confundit. Quid namque est potestas culminis, nisi tempestas mentis? In qua cogitacionem semper procellis nauis cordis concitur*¹²² et huc illucque incessanter impellitur, ut per repentinos excessus oris [et] operis, quasi per obuiancia, saxa frangatur.¹²³ Qui ergo ad dignitates aspirat – S. T.; in *Tractatu de perfeccione*, vbi supra capitulo XXII – uel nimie [79^f] *presumpcionis est, si se tam fortem estimat, ut inter pericula possit manere securus, uel omnino sue salutis curam non habens, si peccata uitare non curat. Qui uero statum religionis assummit, pericula peccati uitat. Vnde Ieronimus ex persona monachi dicit, Contra Vigilancium*:¹²⁴ *Ego, cum fugio –*

¹¹⁰ Recte: *coepit*.

¹¹¹ GREGORIUS I, *Commentarii in librum I Regum*, PL 79, 0262A.

¹¹² 1Tim 3:1.

¹¹³ Cf. 1Tim 6:8.

¹¹⁴ A kéziratban: *Dionisio*. A forrás: Prov 30: 8.

¹¹⁵ 1Tim 3:2.

¹¹⁶ THOMAS DE AQUINO, [69807] *De perfeccione*, cap. 16.

¹¹⁷ EADMERUS CANTUARIENSIS, *De S. Anselmi similitudinibus*, PL 159, 0607C.

¹¹⁸ 1Tim 6:10.

¹¹⁹ ISIDORUS HISPALENSIS, 1998, 180–181 [II, 41, 4].

¹²⁰ L. VERHEIJEN; a *Praeceptum* a kritikai kiadásban: 417–437., Cf. AUGUSTINUS HIPPONENSIS, *Epistulae*, PL 33, 0965; idézi: THOMAS DE AQUINO, [40414] *STh*, II^a–IIae q. 33 a. 4 ad 3.

¹²¹ *A Post. a Past. (Regula pastoralis)* elírása lehet.

¹²² Recte: *quatitur*.

¹²³ GREGORIUS I, *Regula pastoralis*, PL 77, 0022B.

¹²⁴ THOMAS DE AQUINO, [69813] *De perfeccione*, cap. 19

*mundum*¹²⁵ –, *non vinco in eo, quod fugio, sed ideo fugio, ne vincar. Nulla securitas vicino serpente dormire. Potest fieri, ut me non mordeat, tamen potest fieri, ut me aliquando mordeat.*¹²⁶ *Et licet in medio carnalium – secundum idem libro*¹²⁷ *tercio, capitulo 17 – non nunquam Deus vitam protegat electorum, tamen satis est rarum, ut quisque inter seculi voluptates a vicijis penitus maneat illibatus.*¹²⁸ Idem Crisostomus supra Matthaicum: *Sicut difficile est arborem iuxta viam positam bonos usque ad maturitatem fructus perducere, ita difficile est hominem seculariter viuentem immaculatam iusticiam usque in finem custodire.*¹²⁹ Et bene periculosa est valde conuersacio secularis, vbi *periclitatur castitas, anichilatur [!] humilitas in delicijis, pietas in negocijs perit, veritas in multiloquio, caritas in seculo.*¹³⁰ *Via ergo sine offendiculo est uita monachi.*¹³¹ Si vero nutritur pro edificacione [!] et instruccione aliorum, sicut quidam proferunt vitam actiuam contemplatiue, dicentes *contemplatiuam vitam esse bonam, quoad se tantum actiuam, vero quoad se, et quoad alios quia licet contemplatiua sit securior, actiua tamen est fructuosior.*¹³² [79^v] Extra¹³³ de re nunc „c”: Ne putes. Sed isti non aduertunt illud, quod dicitur XIX, questio 1, c. „Clerici”, vbi vita contemplatiua simpliciter prefertur actiue. Dicitur enim: *clerici, qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem uitam sequi cupiunt, liberos*¹³⁴ *eis ab episcopo oportet largiri ingressus.*¹³⁵ Verum est, si uita actiua est fructuosior, melius tamen est vtramque simul habere, quia secundum Philosophum¹³⁶ in libro de eligendis: *Duo bona melius sunt, quam vnum.* Existens autem in ordine predicatorum et professioni sue satisfaciens habet ne dum vitam contemplatiuam, sed etiam actiuam secundum *S. T.* 2a 2e, questione 188, articulo sexto: *qui principaliter propter zelum animarum non solum intrancium, sed etiam communiter animarum est institutus.*¹³⁷ *In zelo autem animarum talis ordo seruandus est, secundum eundem in tractatu De perfeccione vite spiritualis, capitulo XXVII,*¹³⁸ *ut homo primo zelum anime sue habeat, eam ab omni affectu terrenorum absoluens secundum illud Ecclesiastici XXX: Miserere anime tue, placens Deo,*¹³⁹ *sic igitur si aliquis post contemptum terrenorum et sui in hoc procedat ulterius, ut etiam aliarum animarum habeat zelum, erit*

¹²⁵ Aquinói Szent Tamás idézi Hieronymus *Contra Vigilantium*át. A magyarázó közbevetés – *mundum scilicet* – Szent Tamástól való; Huntpichlernél a két szöveg határai összemósódnak.

¹²⁶ HIERONYMUS STRIDONENSIS, *Contra Vigilantium*, PL 23, 0352A.

¹²⁷ *Libro*: ti. Isidorus művében.

¹²⁸ ISIDORUS HISPALENSIS, 1998, 246–247 [III, 17, 2].

¹²⁹ Cf. JOHANNES CHRYSOSTOMUS, *Homiliae super Matthaicum*. <http://tudigit.ulb.tu-darmstadt.de/show/inc-iii-120/0142> (megtekintve: 2016. 10. 12.), 142.

¹³⁰ Cf. INCERTUS 183, *Flores seu sententiae ex S. Bernardo*, PL 183, 1197B.

¹³¹ ISIDORUS HISPALENSIS, 1998, 247 [III, 17, 3].

¹³² Cf. INNOCENTIUS III, *Regesta sive epistolae* 3, PL 216, 0026A. Az idézett hely párhuzamot von Ráchel és Lea, valamint a *vita contemplatiua* és a *vita actiua* között; az Újszövetségből megfeleltethető ennek Mária és Márta példázata, lásd pl. THOMAS DE AQUINO, [46096] *STh*, II^a–IIae, q. 179 a. 2 s. c.

¹³³ Liber Extra: *Corpus Iuris Canonici*, 1881, liber I, Tit. Cap. IX., *De renunciatione*, 11. §

¹³⁴ Recte: *libros*.

¹³⁵ THOMAS DE AQUINO, [46333] *STh*, II^a–IIae, q. 184 a. 8 co.

¹³⁶ *Philosophus*: Aristotelés.

¹³⁷ Cf. THOMAS DE AQUINO, [46613] *STh*, II^a–IIae, q. 188 a. 6 arg. 1.

¹³⁸ Az idézett szakasz a *caput xxxiii*-ban található.

¹³⁹ Sir 30:24.

*perfectius sacrificium. Sed tunc perfectissimum erit, cum post contemptum predictorum ad zelum animarum habendum voto seu professione obligatur, sicut episcopus.*¹⁴⁰ Hec ille. Denique quomodo potest alios edificare aut instruere sine sapientia? Manifestum est autem, quod plus et melius in religione potest sa- [80°] pienciam haurire, quam extra, propter impedimentorum annullacionem et apud nos, quam in quacumque alia religione propter honorum humilitatem, nec non statum docendi suscipere. In horum signum armario fere omnia plena inveniuntur libris,¹⁴¹ quos ad ecclesie instruccionem fecerunt religiosi. Vt Ieronimus, Augustinus, Basilius, Damascenus, Gregorius Nazianzenus,¹⁴² Crisostomus, Beda, Rabanus, Sanctus Gregorius, Thomas, et alij plurimi.

Ne dum ergo securius, sed etiam melius est quem in religione esse, quam extra, tam in vita, quam in morte, et etiam post mortem. In vita quidem propter multas ipsius vtilitates, quarum prima est uocacionis diuine certificacio [!]. Secunda veneni caritatis abiectio, quod est cupiditas. Tercia est ad victimandum se perfectam dispositio. Quarta viri holocausti oblacio. Quinta vite Christi perfecta imitacio. Sexta plena peccatorum remissio. Septima philosophie supreme professio. Octaua ad Deum facilius ereccio. Nona in dubijs tucior ambulacio. Decima operum per uota melioracio. Vnde religiosus est in statu maxime meritorio, ita quod etiam opera inuoluntaria fiunt meritoria, dum tamen ratio vincit, et homo exequitur obedienciam. Vndecima, quod a multis peccatis protegitur, et quod rarius cadit. Duodecima, quod si interdum cadit, *facilius resurgit, nec peccat grauius, quam secularis*¹⁴³ secundum S. T. tribus casibus exceptis.¹⁴⁴ Decima tertia, quod magnam habet confidenciam, quod de numeris sit electorum, si ita per- [80°] [se]ueraverit. Decima quarta, quod facilius exauditur. In morte vero, quia securius moritur propter assistenciam fratrum ibidem existencium et pro ipso orancium, nec non sanctorum, angelorum, et fratrum ipsum conducencium. De quo ponit beatus Gregorius exemplum terribile Omiliarum XXVII: *et si quid habet purgandum, cicius purgatur propter oracionis*¹⁴⁵ *et suffragia fratrum post mortem uero, quia premiabitur copiosius,*¹⁴⁶ ymmo cum Christo iudicaturu veniet ad iudicium sedens super sedes duodecim¹⁴⁷ etc. Horum probacio sanctorum testimonio causa breuitatis obmittitur. Et certe, nisi securius et melius haberet quis in religione quam extra, uita religiosorum esset stulticia quedam, ymo et apostoli, a quibus omnis religio[nis] supersit exordium, martires et confessores su[m]p[er]issent delicias corporis, nec non propriam vitam contempnendo, cum secundum opinionem secularium eque bene potuissent saluari ea non contempnendo, quia ipsi sperant se delicy[s] ire ad delicias. Sic etiam ecclesia, cuius intencio est homines fideles ad maiorem statum perducere, grauiterrasset et adhuc erraret religiones permittendo.

¹⁴⁰ THOMAS DE AQUINO, [69821] *De perfectione*, cap. 23.

¹⁴¹ Híradás a domonkos könyvtár könyveiről.

¹⁴² A kéziratban *Razanzenus*. Helyesen *Nazianzenus*, azaz Nazianzi Szent Gergely.

¹⁴³ THOMAS DE AQUINO, [46499] *STh*, II^a–IIae, q. 186 a. 10 co.

¹⁴⁴ „A szerzetesség tizenkét (?) gyümölcse.” – a forrás talán Johannes NIDER (1611, 297–386).

¹⁴⁵ Recte: *oraciones*.

¹⁴⁶ Cf. GREGORIUS MAGNUS, 1999, Homilia XXVII, 7–9. (*ecce videmus fratres...*)

¹⁴⁷ Cf. Mt 19:28.

Quibus omnibus ponderatis Paternitas Vestra Reuerendissima nullam penitus haberet causam tristicie, si rationem vis doloris admitteret, sed leticie propter hoc, quod eum talem nutrire meruistis. Et licet plures non proficiant ibi, sed deficiant, religio tamen non est <in> causa, sed eorum mala uoluntas, sicut nec apostolatus Iude et principatus Lucifero fuit in ruinam. Ideo non [81^r] est propter hoc dimittendum propositum religionem intrandi, quia tunc nullus status, nec paruus, nec magnus secure posset assummi [!], cum in quolibet deficiant aliqui. Si in celo, paradiso, in schola Christi repertum est malum, quis erit status sine macula? Ymmo nullus deberet esse in statu seculari, quia ibi incomparabiliter plures deficiunt, quam in religione, nec propter hoc omnes sunt tales censendi. Vnde Augustinus in epistula ad ecclesiam Ypponensem <lo> loquens de malis secularibus, qui detrahunt religiosis et clericis, dicit: *Ad quid sedent alij et isti et quid temptant, nisi ut, si quis episcopus, uel clericus, uel monachus, uel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credunt, sed non omnes posse manifestari. Quando autem ipsi cum aliqua maritata adulterari <non>¹⁴⁸ inueniuntur, nec proiciunt uxores suas, nec accusant viros suos.*¹⁴⁹ *Cum vero de aliquibus, qui nomen sanctum confitentur, aliquid cernunt, uel falsi insomniunt, uel veri patiunt,*¹⁵⁰ *instant, sat agunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur.*¹⁵¹ Vbi et dicit: *sicut non sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt, sic nec sum expertus peiores, quam qui in monasterijs defecerunt.*¹⁵² Si quis obicierit: Vbi maior pugna, maior corona, dicit enim Chrysostomus¹⁵³ in libro sexto sui dyalogi: *Si aliquem michi adducas monachum, qualis fuit Heljas, tamen quamdiu solus est, si non perturbatur, neque grauiter peccat, quippe quia non habet, a quibus stimuletur et exasperetur, non modo [81^v] illi comparandus est, qui, traditus populis et multorum ferre peccata compulsus, immobilis perseuerauerit et fortis. Et iterum: Si quis michi proponeret opcionem, vbi mallet Deo placere, in officio sacerdotali aut in solitudine monachorum, eligerem illud, quod prius dixi.*¹⁵⁴ Dicendum secundum S. T. in tractatu, quo supra, capitulo XXV, et 2a 2e, questione 188, articulo ultimo, quod Chrysostomus ibi ostendit difficultatem bene persistendi maiorem esse in eo, qui preest populis, quam in eo, qui solitariam vitam ducit.¹⁵⁵ Vbi autem est maius <est> periculum, maior est uirtus, si periculum vitetur. *Maioris enim virtutis esse ostenditur, qui inter malos bene conuersatur, quam inter bonos. Sed hoc eciam ad magnitudinem virtutis pertinet, quod aliquis uitet pericula religionem intrando, secundum eundem 2a 2e, propter quod non dicit Chrysostomus, quod mallet esse in officio sacerdotali, sed quod mallet ibi Deo placere,*

¹⁴⁸ Áthúzva a kéziratban.

¹⁴⁹ AUGUSTINUS, 1898, 341: *viros suos helyett matres suas.*

¹⁵⁰ Recte: *patuerit.*

¹⁵¹ AUGUSTINUS, 1898, 340–341 [ep. LXXVIII, 6]. Idézve: THOMAS DE AQUINO, [86178] *Super Rom.*, cap. 3 l. 1.

¹⁵² AUGUSTINUS, 1898, 344–345 [ep. LXXVIII, 9].

¹⁵³ JOHANNES CHRYSOSTOMUS, *Dialogus de sacerdotio*, liber VI, 4, PG 48, 683.

¹⁵⁴ THOMAS DE AQUINO, [46326] *STh*, II^a–IIae, q. 184 a. 8 arg. 1. A citátumot feltehetőleg a *Summa Theologiae* közvetítette; Szent Tamás az *et iterum*-nak megfelelőethetően köti Chrysostomus e két gondolatát.

¹⁵⁵ Cf. THOMAS DE AQUINO, [46334] *STh*, II^a–IIae, q. 184 a. 8 ad 1.

quam hic, quia hoc est maioris <est> uirtutis iudicium.¹⁵⁶ Placere enim Deo in officio sacerdotali est absque peccato permanere. Vnde notanter dixit: *Inmobilis permansit et fortis.*¹⁵⁷ Sed rara auis in terra nostra. Quis enim Adam perfecior, Sampson forcior, Dauid sanccior, Salomone sapiencior, ut inter pericula huius seculi securus existat? Nec facta mirabilia paucorum trahenda sunt ad communia. Vnde *licet Abraham diuicias possidens perfectus fuit, non habens animum diuicijs inretitum sed Deo coniunctum,*¹⁵⁸ Gen. 17,¹⁵⁹ *et in laudem Loth legatur, [82^r] quod aspectu et auditu iustus erat habitans inter eos, qui cottidie [!] animam iusti iniquis operibus cruciabant,*¹⁶⁰ tamen infirmi magis ea laudare possunt et mirari, quam imitari. Sicut et illud, quod Sampson multos philostrorum¹⁶¹ prostrauit cum mandibula asine, et Dauid Goliath non in armis, sed funda et lapide deiecit. *Et ideo quanto talium¹⁶² maior est uirtus, tanto minor est numerus,*¹⁶³ secundum illud Ecclesiastici 31: *Quis est hic? Et laudabimus eum: fecit enim mirabilia in uita sua.*¹⁶⁴ Loquitur autem Chrysostomus ubi supra non de quolibet in seculo existente, sed de pastore uocato, ut Aaron. Vnde dicit notanter: *populis traditus multorum ferre peccata compulsus etc.*¹⁶⁵ *Alij namque plerumque magis temporalia considerant, quam eterna.*¹⁶⁶ Denique si hoc argumentum concludent, expediret, quod clerici et laici frequentarent coreas. Iterum, quod clerici tenerent in curijs suis mulieres pulcras. Iterum, quod uoluptuose semper fercula pararentur, quia in illa pugna resistendo esset maior corona. Et ita de multis alijs. *Et quamuis quilibet sapiens magis eligeret esse tante uirtutis, ut etiam inter pericula quecumque illesus posset persistere, nullus tamen nisi insipiens ex hoc ipse statim¹⁶⁷ periculosiorem statui securiori preferat.*¹⁶⁸ Sentiens Augustinus difficultatem bene persistendi in multitudine populi seu conuersatione seculari, respondendum talibus argumentis de singularitate clericorum dicens: *Nemo sibi proponat et dicat: [82^v] habere uolo, quod uincam, hoc enim est dicere: uiuere uolo sub ruina.*¹⁶⁹ Quis tam stultus, ut artari cupiat ad laborem, cui datur delicacius triumphare? Non enim tutus est triumphus sub femine presentiam. Quia secundum Bernhardum: *cum femina semper esse et eam non cognoscere maius est, quam mortuos suscitare.*¹⁷⁰ Et premitit Augustinus ibidem optimum consilium, dicens: *cum adhuc concupiscencia nulla pectus pulsata, dum adhuc simplicitas incorrupta et quieta permanet, ad secretam*

¹⁵⁶ THOMAS DE AQUINO, [46334] *STh*, II^a-IIae, q. 184 a. 8 ad 1.

¹⁵⁷ THOMAS DE AQUINO, *ibid.*

¹⁵⁸ THOMAS DE AQUINO, [69789] *De perfectione*, cap. 7.

¹⁵⁹ Szent Tamás erre érte: Gen 17:1. *Ambula coram me et esto perfectus.*

¹⁶⁰ Cf. 2Pt^r 2:7-8.

¹⁶¹ Recte: *philisteorum*.

¹⁶² A *talium* elején egy *m*, áthúzva; az elírás oka talán az utána álló *maior* szó.

¹⁶³ THOMAS DE AQUINO, [69789] *De perfectione*, cap. 7.

¹⁶⁴ Sir 31:9.

¹⁶⁵ THOMAS DE AQUINO, [46326] *STh*, II^a-IIae, q. 184 a. 8 arg. 1.

¹⁶⁶ THOMAS DE AQUINO, [69813] *De perfectione*, cap. 19.

¹⁶⁷ Recte: *statum*.

¹⁶⁸ THOMAS DE AQUINO, [69815] *De perfectione*, cap. 20.

¹⁶⁹ CYPRIANUS, 1868, 183.

¹⁷⁰ BERNARD OF CLAIRVAUX, 2003, 324 [65. sermo 4].

*singularitatis tutelam cito concurrere, ne postmodum non valeatis effugere. Preocupandus [!] est animus¹⁷¹ cum certis¹⁷² insidijs, ne hostilitas prior abrepens¹⁷³ occurrat inprudidis. Salutare remedium potius prevenire, quam preveniri.¹⁷⁴ Et timendus est, qui in multis taliter arguentibus et de sua uirtute presumentibus locum habeat illud [!] Ieronimi ad Iulianum: Quondam diues adolescens omnia, que in lege precepta sunt, se implere iactabat, ad quem Dominus: Vnum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, que habes, et da pauperibus illa. Quod ille audiens abijt tristis.¹⁷⁵ Qui omnia se implere dicebat, in primo certamine diuicias vincere non potest.¹⁷⁶ Et qui non potest, minus, scilicet quod nature sue minus est coniunctum, ymo omnino alienum, id est res exteriores, superare maiora, quomodo preualebit nature scilicet coniunctione et affinitate eius que necessitate coniuncta, puta carorum affectus, corporis voluptates maximas, que ipsius delectaciones [83^f] hominem maxime inpedientes, ne affectus eius totaliter tendat in Deum. Postremo si quis dixerit: „Ergo omnes debent in religionem intrare!”, et si sic, „Qui secularia negocia exercebit?” Cum secundum Apostolum: Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus.¹⁷⁷ „Et ex continenti quis religiosos enutriet?” Respondet Ieronimus, *Contra Vigilantium*, et allegat S. T. 2a 2e, questione ultima, articulo septimo dicens: licet a te li[n]gwe viperee morsus grauissimos patiantur, sed religiosi, quibus argumentaris, et dicis, si omnes se clauerint et fuerint in sollicitudine [!], quis celebrabit ecclesias? Quis seculares homines lucrifaciet? Quis peccantes ad virtutes poterit exortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sint, sapiens esse quis poterit? Et uirginitas non erit approbanda, si enim uirgines omnes fuerint et nupcie non erunt, interibit genus humanum. Rara est uirtus, nec a pluribus appetitur [!].¹⁷⁸ Patet ergo, quod hic timor stultus est, sicut etiam si quis timeret haurire aquam, ne flumen deficeret¹⁷⁹ – [S.] T., vbi supra.*

Ceterum quomodo homines tam modici autoritate et meritis tanto in ecclesia Dei principi sic scribere aut loqui auderent, nisi fiducia maxima fulciti? Si quid ergo indiscreto nostra demeruerit, dignacio Vestre Metuendissime Paternitatis indulgeat et ordinem nostrum in inclito deuotissimo regno Hungarie habere dignetur commendatum, sicut [83^v] quantum ex se fuit huc usque facere dignata, ipse retribuet, sine quo nulla merces merces est.

Vestre Metuendissime Paternitatis humiles filioli et exoratores vtinam digni, frater Leonardus de Valle Brixiensi, vicarius conuentuum reformatorum in Austria, Stiria, Carinthia et frater Geruasius Conuentus Wiennensis ordinis predicatorum etc.

¹⁷¹ CYPRIANUS, 1868, 217, *aditus*.

¹⁷² CYPRIANUS, *ibid.*, *cunctis*.

¹⁷³ Recte: *obrepens*.

¹⁷⁴ CYPRIANUS, 1868, 217.

¹⁷⁵ A mondat Huntpichler betoldása a Hieronymus-idézetbe.

¹⁷⁶ HIERONYMUS2, 1996, 439 [ep. 118, 4]. Cf. Mt 19:16–22.

¹⁷⁷ 2Tim 2:4.

¹⁷⁸ A Hieronymus-idézet vége a *Summa Theologiae*-idézetben belül. HIERONYMUS STRIDONENSIS, *Contra Vigilantium*, PL 23, 0351B.

¹⁷⁹ THOMAS DE AQUINO, [46706] *STh*, II^a–IIae, q. 189 a. 7 ad 2.

Rövidítések és irodalomjegyzék

- ALBERTUS MAGNUS
1894 BEATI ALBERTI MAGNI *Opera omnia*. 29. Ed. Auguste BORGNET. Parisiis, L. Vives, 1894.
- AUGUSTINUS
1898 S. AURELII AUGUSTINI HIPIONIENSIS EPISCOPI *Epistulae* [CSEL 34/2]. Ed. AL. GOLDBACHER. Vindobonae, F. Tempsky, 1898.
- BÁRCZI
2007 BÁRCZI Ildikó: *Ars compilandi: A késő középkori prédikációs segédkönyvek forráshasználata: a hiteles információk összegyűjtésének kevésbé bevallott módszerei: Az intertextualitás információs rendszerei*. Budapest, Universitas Kiadó, 2007.
- BERNARD OF CLAIRVAUX
2003 BERNARD OF CLAIRVAUX: *Sermones in Canticum Cantorum 51–68* [SC 472]. Ed. Jean LECLERCQ et AL. *Sermons sur le Cantique*. Paris, Editions du Cerf, 2003.
- BERNHARDUS
1839 SANCTI BERNHARDI *abbatis primi Clarae-vallensis Opera Omnia*. Ed. D. Joannis MABILLON. I, Parisiis, apud Gaume fratres, 1839, 226–228.
- BORONKAI
1980 VITÉZ János *levelei és politikai beszédei*. Bev. BORONKAI Iván. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987. (Magyar Ritkaságok sorozat)
- Corpus Iuris Canonici*
1881 *Corpus Iuris Canonici*. Pars Secunda: *Decretalium Collectiones Decretales* GREGORII P. IX. Ed. Emil Ludwig RICHTER, Emil FRIEDBERG. Leipzig, 1881. Versio digitalis: Angus GRAHAM, https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost13/GregoriusIX/gre_0000.html (megtekintve 2016. 10. 18.)
- Corpus Thomisticum*
2005 *Corpus Thomisticum*. Ed. Enrique ALARCÓN. Navarra, 2005. <http://www.corpusthomisticum.org/> (megtekintve: 2016. 10. 16.)
- CYPRIANUS
1868 S. THASCI CAECILI CYPRIANI *Opera omnia* [CSEL 3.3]. Ed. Guilelmus HARTEL. Vindobonae, apud C. Geroldi filium, 1868.

- DE DRAZNA
2014
NICOLAUS DE DRAZNA (?): *Repetitio de simonia (seu Tractatus de simonia; Codex Praha NK V E 28)*. Ed. Romolo CEGNA, 2014. http://nicolausdrazna.xoom.it/virgiliowizard/sites/default/files/sp_wizard/docs/Tractatus_De_simonia_2014_1.pdf (megtekintve 2016. 10. 11.)
- FRANK
1966
W. Isnard FRANK: *Leonhard Huntpichler O. P. (†1478), Theologieprofessor und Ordensreformer in Wien*. Archivum Fratrum Praedicatorum, 36, 1966.
- FRANK
1967
W. Isnard FRANK: *Das Gutachten eines wiener Dominikaners für die Universität Preßburg aus dem Jahre 1467*. Zeitschrift für Ostforschung, 16, 1967.
- FRANK
1968
W. Isnard FRANK: *Hausstudium und Universitätsstudium der Wiener Dominikaner bis 1500*. Wien, Böhlau, 1968.
- FRANK
1976
W. Isnard FRANK: *Der antikonkiliaristische Dominikaner Leonhard Huntpichler*. Wien, Verlag der ÖAW, 1976.
- FRANK
1983
FRANK, Isnard Wilhelm: *Leonhard Huntpichler*. In: *Die deutsche Literatur des Mittelalters, Verfasserlexikon*. Band 4. Ed. Hildegard von HÜRNHEIM, Heinrich KOBURGER. 2. kiad., Berlin, De Gruyter, 1983.
- GERRITS
1986
G. H. GERRITS: *Inter timorem et spem: A Study of the Theological Thought of Gerard Zerbolt of Zutphen (1367–1398)*. Leiden, E. J. Brill, 1986. (Studies in medieval and reformation thought, 37)
- GINTLI
2010
Magyar irodalom. Szerk. GINTLI Tibor. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2010.
- Glossa ordinaria...*
2014
Glossa ordinaria in Matthaeum. Ed. Martin MORARD. 2014, n. 2437.
http://glossae.net/sites/default/files/Glossa_Ordinaria_55_super_Matthei_evangelium.pdf (megtekintve 2016. 10. 11.)
- GREGORIUS MAGNUS
1979
S. GREGORII MAGNI *Moralia in Iob: Libri I–X* [CCSL 143]. Ed. Marcus ADRIAEN. Turnholti, Brepols, 1979.

- GREGORIUS MAGNUS
1999
GREGORIUS MAGNUS: *Homiliae in evangelia* [CCSL 141]. Ed. R. ÉTAIX. Turnholti, Brepols, 1999.
- HARSÁNYI
1938
HARSÁNYI András: *A domonkos rend Magyarországon a reformáció előtt*. Debrecen, Nagy K. Grafikai Műint., 1938, 39–58.
- HIERONYMUS
1996¹
SANCTI EUSEBII HIERONYMI *Epistulae: Pars I: Epistulae I–LXX* [CSEL 54], ed. Isidorus HILBERG, editio altera supplementis aucta, Vindobonae, Verlag der ÖAW, 1996.
- HIERONYMUS
1996²
SANCTI EUSEBII HIERONYMI *Epistulae: Pars II: Epistulae LXXI–CXX* [CSEL 55]. Ed. Isidorus HILBERG, editio altera supplementis aucta. Vindobonae, Verlag der ÖAW, 1996.
- ISIDORUS HISPALENSIS
1998
ISIDORUS HISPALENSIS: *Sententiae* [CCSL 111]. Ed. CAZIER. Turnholti, Brepols, 1998.
- KISS
2016
KISS Farkas Gábor: *Latin és népr nyelv a késő-középkori magyarországi domonkos kolostorokban – Leonhard Huntptichler: Directio pedagogorum*. In: *ItK*, 120/2 (2016), 225–247.
- KLANICZAY
1990
KLANICZAY Tibor: *Egyetem Magyarországon Mátyás korában*. In: *ItK*, 94 (1990), 578–580.
- KUBINYI
1993
KUBINYI András: *Szécsi Dénes bíboros prímás*. In: *Entz Géza nyolcvanadik születésnapjára: Tanulmányok*. Szerk. VALTER Ilona. Veszprém, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1993, 99–108.
- LÁZS
2005
LÁZS Sándor: *Szent Ágoston regulájának 15. századi magyar fordítója: Váci Pál munkássága a 15. századi domonkos rendi reformban*. In: *ItK*, 109 (2005), 188–205.
- LECLERQ
1965
Jean LECLERQ: *Documents sur les fugitifs*. In: *Analecta Monastica, Studia Anselmiana* 54, 7th series. Rome, Pontificium Institutum S. Anselmi, Orbis Catholicus Herder, 1965.
- MADAS–MONOK
2003
MADAS Edit – MONOK István: *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig*. Budapest, Balassi Kiadó, 2003.

- NIDER
1611
R. P. F. Ioannis NIDER ordinis praedicatorum theologi *De reformatione religiosorum libri tres*, editi in lucem per R. P. F. IOANNEM BOUCQUETIUM DOMINICANUM ANTWERPIENSEM ac priorem Yprensem. Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud viduam et filios Io. Moreti, 1611.
- PETRUS DE PALUDE
1552
D. PETRI A PALUDE *clarissimi exactissimique doctoris [...]* *lucubrationum opus in quartum Sententiarum*. A F. VINCENTIO GERMANO, excudebat Andreas a Portonariis, Salamanticae, 1552.
- PETRUS LOMBARDUS
1947
In Petri Lombardi Libr. Sent. I–IV. (STEGMÜLLER, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi*, 1947.) – Innocentius in IV libros Sententiarum commentaria, Bibliotheca casinensis 4.
- RAYMUNDUS DE PENNAFORT
1744
SANCTI RAYMUNDI DE PENNAFORT *Ordinis Praedicatorum Summa* [...], quam P. Honoratus Vincentius LAGET procuravit. Veronae, Carattonius, 1744.
- Regula S. Augustini*
1690
Regula S. Augustini et constitutiones ff. Ordinis Praedicatorum. Romae, typis Nicolai Angeli Tinassii, 1690.
- SARBAK
2001
SARBAK Gábor: *Über die Tätigkeit des Ordensreformers Leonhard Huntpichler OP in Ungarn*. In: „*swer sinen vriunt behaltet, das ist lobelich*“. *Festschrift für András Vizkelety zum 70. Geburtstag*. Kiad. Márta NAGY, László JÓNÁCSIK. Piliscsaba–Budapest, PPKE, 2001, 152–155.
- SCHABEL
2006
Chris SCHABEL: *Haec Ille. Citation, Quotation and Plagiarism in 14th-Century Scholasticism*. In: *The Origins of European Scholarship: The Cyprus Millennium International Conference*. Ed. Ioannis TAIFACOS. Stuttgart, 2006, 164–176.
- Summa Astensis*
1728
Summa Astensis ex ordine seraphico Patriarchae Sancti Francisci studio atque industria Fr. Joannis Baptistae Lamberti. I. Romae, Mainard, 1728.
- VERHEIJEN
1967
Luc VERHEIJEN: *La Règle se Saint Augustin, I. Tradition manuscrite*. Paris, Études Augustiniennes, 1967.